

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Полісі-бріф СТАН СТВОРЕННЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Полісі-бріф

Стан створення Смарагдової мережі в Україні

Смарагдова мережа є аналогом мережі Natura 2000 в Україні. Її формування, а також охорона рідкісних видів флори і фауни та середовищ їх існування є інструментом для збереження 264 видів тварин та рослин, а також більше 150 типів оселищ. Функціонування Смарагдової мережі та її належний менеджмент важливі для збереження та відновлення природних комплексів суходолу та морів, зменшення тиску на біорізноманіття, пом'якшення змін клімату, попередження посух, повеней, лісових пожеж, пилових бур, протидії надмірному використанню ресурсів, забрудненню, знищенню дикої природи. Смарагдова мережа наявна в усіх європейських країнах і не є перешкодою для економічного розвитку, наявність таких природоохоронних територій забезпечує цивілізовані умови використання природних ресурсів, переважання збалансованого розвитку над неконтрольованим споживанням.

Створення Смарагдової мережі передбачено Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 року. В розділі «Охорона природи» в додатку ХХХ до Глави 6 «Навколишнє природне середовище» Україна взяла на себе зобов'язання щодо імплементації положень двох ключових директив з охорони біорізноманіття: Директиви № 92/43/ЄС про збереження природних оселищ та видів природної фауни і флори та Директиви № 2009/147/ЄС про збереження диких птахів.

Зокрема, передбачено такі завдання: прийняття національного законодавства та визначення уповноваженого органу, запровадження заходів, необхідних для збереження територій Смарагдової мережі, встановлення системи моніторингу природоохоронного статусу оселищ та видів. Станом на 2023 рік система моніторингу не створена, заходи не запроваджені. Встановлення суворого режиму захисту видів, зазначених у Додатку IV Директиви, які стосуються України. Станом на 2023 рік у законодавстві у цьому напрямку існують прогалини щодо певних видів. На практиці суворий режим захисту видів, зазначених у додатку IV можливий лише на територіях природно-заповідного фонду, а саме в заповідних зонах, статистичні і геопросторові дані щодо площі яких не встановлені. На територіях Смарагдової мережі, які не мають статусу природно-заповідного фонду такий суворий режим охорони не здійснюється. За офіційними даними Міндовкілля, якщо вважати, що термін “під суворою охороною” означає обмеження у будь-якій діяльності на визначеній території, то в Україні площа природних заповідників та заповідних урочищ становить 302,277 тис. га, або 0,5% від території держави, 7,4% від площі природно-заповідного фонду в межах України. Крім того до цієї категорії можна віднести заповідні зони національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків тощо. Окремий облік площ таких зон не ведеться. Не існує також діючої загальної системи захисту всіх видів диких птахів зі спеціальною підкатегорією птахів, на які ведеться полювання та заборони певних видів ловлі/забою птахів.

За офіційними даними Секретаріату Бернської конвенції, станом на 2022 рік Смарагдова мережа в межах України достатня лише для 40 % видів та природних оселищ, що охороняються на рівні Європи і складається з 377 територій площею 80,98 тис кв км, або 13,4 % від площі держави,

Внаслідок воєнних дій території Смарагдової мережі зазнають впливів через пожежі, обстріли, проїзд важкої техніки, забруднення токсичними речовинами, зафіксовані випадки знищення оселищ. Також створюються додаткові ризики через відсутність контролю за використанням природних ресурсів та необхідність використання ресурсів у майбутньому для потреб відбудови держави. За офіційними даними Міндовкілля України станом на 2023 рік через воєнні дії під загрозою знищення опинились 160 територій Смарагдової мережі загальною площею 29 тис кв. км. В подальшому буде

потрібно провести обстеження та фіксацію всіх пошкоджень, обрахунок збитків, та розробити заходи з відновлення природних комплексів.

Території Смарагдової мережі України затверджені на міжнародному рівні Радою Європи. Однак без створення відповідної інституційної та нормативно-правової бази на національному рівні, забезпечення відповідних статей в бюджеті, ці території залишаються незахищеними та не мають відповідного менеджменту, моніторингу та контролю. Також без створення інституційної і нормативно-правової бази на національному рівні Україна не зможе виконати рішень Бернської конвенції, а також виконати свої зобов'язання з апроксимації Оселищної і Пташиної директив.

З метою реалізації цих завдань потрібно:

1. Прийняти розроблений у 2020 році проект Закону України «Про території Смарагдової мережі» (Законопроект 4461 зареєстровано у Верховній Раді України, розглянуто в першому читанні та відправлено на повторне перше читання) та пакет необхідних підзаконних актів, потрібних для впровадження закону в дію.
2. В Україні також наявна природоохоронна законодавча база, створені чіткі та прозорі механізми ОВД та СЕО, однак потрібно щоб запрацював сучасний державний екологічний контроль, щоб були створені підзаконні акти до ОВД та СЕО. Потрібно не допустити послаблення та звуження дії механізмів ОВД та СЕО та забезпечити підвищення їхньої якості
3. Розробити та затвердити на державному рівні довгострокові стратегічні та середньострокові планові документи щодо збереження та ефективного використання біорізноманіття, у тому числі Стратегію збереження біорізноманіття України, Стратегію розвитку мережі природоохоронних територій тощо.
4. В Україні головним центром, який відповідає за створення та менеджмент Смарагдової мережі є Міндовкілля, однак його робота не може забезпечуватися належним чином на місцях, оскільки через реформу було скасовано обласні управління охорони навколишнього природного середовища. Існує гостра потреба у відновленні органів Міндовкілля на місцях, а також реформуванні підсистем моніторингу, контролю та нагляду; створенні окремого державного органу, що відповідає за реалізацію державної політики у сфері охорони природи, управління територіями і об'єктами природно-заповідного фонду, територіями Смарагдової мережі та збереження біорізноманіття, на кшталт Агентств охорони природи, які функціонують у багатьох державах ЄС.
5. Інтегрувати екологічні інтереси в усі політики держави - реалізувати наскрізність екологічного підходу.
6. Збільшити фінансування природоохоронних установ.
7. Завершити формування Смарагдової мережі та запровадити ефективний менеджменту всіх її складових.